

ДЖЕРАЛД ДАРРЕЛЛ

Гончаки Бафуту

**Джеральд Даррелл
Гончаки Бафуту**

© Gerald Durrell, 1954

© Shutterstock.com / DoubleBubble, обкладинка, 2017

© Hemiro Ltd, видання українською мовою, 2017

© Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», переклад та художнє оформлення, 2017

Гончаки Бафуту

Присвячується Кеннету Сміту

На згадку про фонів, вставні зуби й летючих білок

Приїзд

Річка Кросс торує свій шлях, спускаючись із Камерунських гір, аж доки не розіллється, не заблискотить у велетенських лісових хащах довкола Мамфе. У горах вона жваво жебонить, шумує порогами й водоспадами, а діставшись лісу, вгамовується і статечно плине своїм кам'янистим річищем. Її тиха течія наносить упоперек річки наплавини чистого білого піску й вимиває з берегів мул, через що голе коріння дерев, які ростуть покрай води, здається купою переплутаних звивистих восьминогих мацаків. Річка велично тече далі, її каламутні води аж кишать бегемотами й крокодилами, а над водою в теплому повітрі шугають за комахами блакитно-помаранчево-білі ластівки.

Перед Мамфе річка ледь пришвидшує свій біг, протискаючись між двома високими кручами. Вода відшліфувала їх, а вершини, з яких пошарпаним покривалом звисає чагарник, поросли лісом. Річка вихоплюється з вузької ущелини й, вируючи, впадає до просторої овальної водойми. Трохи далі, з такої самісінької ущелини, до цієї самої водойми вливається ще одна річка; їхні води зустрічаються й, перемішуючись, звиваються в клубок крихітних бистрин, коловертей

і брижів, щоб далі плинути одним потоком, лишивши посеред ріки наслідок свого злиття – величезний пагорб лискучого білого піску, поцяткованого відбитками ніг бегемотів, помережаного ланцюжками пташиних слідів. Біля цього піщаного острівця ліс на березі поступається місцем невеличкій луці, що оточує селище Мамфе, і саме тут, на узліссі, над спокійними каламутними водами річки, ми вирішили розташувати наш головний табір.

Щоб підготувати місце для табору, довелося два дні рубати дерева й розчищати місцевість, а третього дня ми зі Смітом стояли край луки й дивилися, як три десятки африканців у поті чола, галасуючи, волочили велике полотнище: здавалося, на недавно зритому червоноземі розляглася велетенська китова туша, коричнева й зморщена. Потроху це море брезенту розтягнули, напнули, і воно здійнялось догори, роздимаючись, немов якийсь дивоглядний гриб-порхавка. Потім воно зненацька розповзлося навсібіч, наче паразитарна форма життя, і перетворилося на шатро приголомшливих розмірів. Коли врешті-решт стало зрозуміло, що це таке, почувся гучний крик зачудування й захвату – це мешканці селища прийшли поглянути, як ми ставитимемо табір.

Тепер ми мали прихисток, але, щоб підготуватися до ловлі звірів, ще тиждень довелося добряче потрудитися. Треба було змайструвати багато кліток, викопати ставки, розпитати старійшин із сусідніх селищ і розказати їм, які тварини нам потрібні, заpastися їжею і переробити ще силу-силенну всяких справ. Нарешті, коли в таборі все було впорядковано, ми вирішили, що час братися до справжнього діла. Ще раніше ми домовилися, що Сміт лишиться в Мамфе пильнувати головний табір і з допомогою тутешніх мешканців визбирувати тварин у лісі, а я тим часом мав вирушити в глиб країни, у гори, де ліси поступаються місцем широким трав'янистим лукам. У цьому гірському світі з його незвичайною рослинністю й прохолоднішим кліматом мала б трапитися зовсім інша фауна, ніж у парких лісах.

Я не був певен, куди саме краще податися, тож пішов за порадою до голови окружної адміністрації. Я пояснив йому свої вагання. Він дістав карту гірських районів, розгорнув її на столі, і ми разом схилилися над нею. Раптом він тицьнув пальцем десь у низ карти й поглянув на мене.

– Як щодо Бафуту? – запитав він.

– А що це за місце? Хороше? Які там люди?

– Вас у Бафуті має непокоїти лише одна людина – фон, – відказав голова. – Прихиліть його до себе, і люди зроблять для вас усе, що зможуть.

– Він їхній вождь?

– Він у цьому краю на кшталт римського імператора, такий собі місцевий Нерон, – відповів чиновник і обвів пальцем на карті велике коло. – Його слово там – закон. Цей фон – премилый старий гульвіса, і найкоротший та найпевніший шлях до його серця – довести, що ви можете випити не менше за нього. Там у фона є чудова простора вілла, яку він побудував на випадок, коли в гості приїдуть європейці, і я певен: якщо ви напишете йому, він дозволить вам у ній зупинитися. Та однаково Бафут відвідати варто, навіть якщо ви там не затримаєтеся.

– Що ж, я надішлю йому листа, побачимо, що він відповість.

– Подбайте, щоб ваше послання було добре... е-е... підмогоричено, – сказав голова.

– Зараз же піду до крамниці за могоричем, – запевнив я його.

Отож того самого дня, по обіді, у гори вирушив посланець із моїм листом і пляшкою джину. За чотири дні він повернувся з відповіддю від фона. Ця майстерно скомпонована записка страшенно мене підбадьорила.

Канцелярія фона Бафуту,
Бафут, округ Беменда,
5 березня 1949 року.
Мій любий друже,

Твого листа з додатком отримано 5 березня 1949 року й оцінено.

Так, я згоден на твій приїзд до Бафуту на два місяці ловити звірів і також я буду дуже радий надати до твоїх послуг будинок у моєму маєтку, якщо ти не пошкодуєш грошей за оренду.

Сердечно твій,

Фон Бафуту.

Я одразу ж почав лаштуватися в дорогу.

Розділ перший

Ропухи і мавпочки-танцівниці

Про більшість західноафриканських вантажівок ніяк не скажеш, що вони перебувають у розквіті своєї молодості, і життя навчило мене не очікувати від них надто багато. Але такого видовища, як та вантажівка, що приїхала відвезти мене в гори, я ще не бачив: вона була на межі старечого занепаду. Машина стояла переді мною на просілих колесах, ухоркана після нескладного підйому пологим схилом до нашого табору, і я з тривогою довірив їй себе і весь свій багаж. Водій, який виявився веселим молодиком, попередив, що йому потрібна буде моя допомога у двох вельми важливих справах. По-перше, коли ми спускатимемося з гори, я мав притискати ручне гальмо аж до підлоги, бо інакше воно вперто відмовлялося працювати. По-друге, мені треба було пильнувати зчеплення, бо муфта цього примхливого механізму лише вичікувала першої-ліпшої нагоди, щоб із ревом спійманого в пастку леопарда вискочити зі свого гнізда. Оскільки цілком зрозумілим було, що навіть водій західноафриканської вантажівки не може вдало керувати машиною, скоцюрбившись під приладовим щитком у позі ембріона, то я мусив перебрати на себе управління цими механізмами, якщо хотів

лишитися живим. Отож я раз по раз нахилявся й тиснув на гальма, вдихаючи їдкий запах паленої гуми, тимчасом як наша відважна вантажівка, смикаючись, посувалася до гір зі сталою швидкістю двадцять миль^[1] на годину; іноді, спускаючись зі схилу, вона забувала про всю обачність і мчала сторчголов на цілих двадцяти п'яти.

Перші тридцять миль дорога з червоного ґрунту зміїлася низиною, порослою лісом; обабіч щільною лавою стояли велетенські дерева, а їхні верховіття, сплітаючись, утворювали над нами листяне склепіння. Птахи-носороги, змахуючи крилами, зграйками перелітали через дорогу і трубили, наче клаксони якихось стародавніх таксі-привидів, а на узбіччях, візерунчасто помережані клаптиками сонячного світла, лежали агами, від хвилювання паленіючи призахідними барвами й несамовито хитаючи головами. Поволі й майже непомітно дорога пішла вгору, звиваючись набридливими закрутами довкола лісистих пагорбів. Хлопці в кузові вантажівки завели пісню:

Мій дім, мій дім,
Коли побачу рідний дім?
Коли побачу рідну матір?
Ніколи не забуду їх...

Водій почав тихенько підмугикувати приспів, позиркуючи на мене, чи я, бува, не проти. На його подив, я заспівав і собі, і так вантажівка наша котила вперед, здіймаючи за собою хмари червоної куряви, з кузова линував дружний хор голосів, тоді як ми з водієм доповнювали й урізноманітнювали його всілякими приспівками, а водій ще й акомпанував уривчастими звуками автомобільного гудка.

Що вище ми здіймалися, то частіше траплялися просвіти в лісових нетрях, а незабаром почав змінюватися й підлісок: наче ватаги

розбійників, дебеті деревуваті папороті стояли вздовж дороги на товстих присадкуватих волохатих стовбурах, з верхівок яких пір'ясте бадилля розбризкувалося зеленими фонтанами ніжного листя. Як виявилось, це були вартівники нового світу, адже зненацька гори немов скинули з плечей плащ, і ліс зник. Він лежав позаду нас, у долині, – густе зелене хутро, що хвилями відходило в мерехтливу від спеки далечінь, тоді як перед нами велично здіймалися гори, встелені килимом високої, по пояс, трави, що брижилася й мінилася золотом на сонці. Вантажівка видиралася дедалі вище, від надзусиль двигун сопів і здригався. Я вже було подумав, що останні двісті чи триста футів^[2] нам доведеться штовхати цю горопаху, але, на подив усім, вона таки спромоглася сама вилізти на гребінь гірського пасма, тремтячи від втоми, вергаючи струмені пари з радіатора, наче кит, що конає, зі свого дихала. Ми проповзли ще трохи й спинилися. Водій вимкнув двигун.

– Мотор стати гарячий, ми чекати мало часу, – пояснив він, показуючи на передок вантажівки, яка вже повністю сховалася під хмарою пари.

Мені за щастя було вилізти з розпеченої кабіни. Я пройшовся до місця, де дорога спускалася в чергову долину. З цього оглядового майданчика я бачив і ту місцевість, яку ми лишили за собою, і ту, у яку мали ось-ось в'їхати.

Позаду простяглися безкраї зелені ліси, які звідси видавалися щільними й непроникними, як овеча шерсть; лише на вершинах пагорбів можна було помітити просвіти в гущавині листя, адже дерева на тлі неба вимальовувалися неначе з подертими торочками. Перед нами ж розіслався світ геть інакший; здавалося неймовірним, що він може лежати поряд із тим, попереднім. Не було поступового переходу: позаду залишався ліс велетенських дерев, що виблискували у вишуканих шатах із листя, наче гігантського зросту «перламутрові королі»^[3] в зеленому вбранні. А попереду аж ген до імристо-блакитного обрію пасмо за пасмом простяглися гори, зливаючись і перетікаючи одна в одну, ніби величезні застигли хвилі. Гори немов

обертаються обличчям до сонця, а схили їхні від підніжжя до гребеня вкриті мінливим золтаво-зеленим руном трави, яка то світлішає, то тьмянішає, коли вітер колошкає чи розгладжує її. Позаду нас ліс оздоблений щонайяскравішими відтінками червоногарячого й зеленого – різкими й насиченими кольорами. Попереду ж у цьому невідомому гірському трав'янистому світі барви були м'якими й ніжними: блідо-зелені, золтаві, жовтувато-брунатні, теплі коричневі. Плавкі вигини пагорбів, укритих травою в легких, пастельних тонах, цілком могли бути краєвидом Англії – пагористими пасовиськами на її півдні, тільки більшого розміру. Цю оману, однак, порушувало сонце, що немилосердно пражило без упину, аж ніяк не на англійський лад.

Відтоді дорога скидалася на «американські гірки»: ми зі скрипом і торохкотінням спускалися в сідловини, а потім з хрипом і кашлем видиралися на крутосхили. На вершині однієї з гір ми знову зупинилися, щоб дати двигуну охолонути, і я помітив у долині село, що з цієї відстані здавалося безладною купкою чорних поганок на зеленому тлі. Коли двигун було вимкнено, тиша, наче вовняною ковдрою, накрила нас; чути було тільки м'яке шамотіння трави, яку хвилював вітер, та ще із села внизу долинав гавкіт собаки й кукурікання півня, звуки неголосні й притлумлені відстанню, однак чіткі й виразні. У бінокль я розгледів, що в селі відбувається якийсь рух: юрмища людей сновигали довкола хаток, зблискували мачете й списи, раз по раз миготіли барвисті саронги.

– Що там за метушня? – запитав я шофера.

Водій, примружившись, поглянув із гори, а потім обернувся до мене й радісно вишкірився.

– То базар, сер, – пояснив він і додав із надією: – Маса хотіти там зупинитися?

– Думаєш, там можна купити якогось звіра?

– Можна, сер!

– Справді?

– Справді, сер!

– Ти брешеш, чоловіче, – я вдав розгніваного. – Ти хочеш зупинитися там, щоб випити пива. Хіба не так?

– Ет! Воно так, сер, – усміхаючись, визнав водій. – Але і маса знайти там собі звіра.

– Гаразд, ми зупинимось там ненадовго.

– Так, сер! – радо відказав водій, і вантажівка помчала з гори.

Великі круглі хатини з солом'яними стріхами стояли якраз довкола невеликого майданчика, затіненого купками молодих евкаліптів. На цьому майданчику і розташовувався базар; торговці розклали свій товар просто на землі, на клаптиковій ковдрі світла й тіні під стрункими деревами, кожен на своєму клаптику, а довкола торговців юрмилися сільські мешканці, що протискалися поміж ними, сперечаючись, галайкаючи й розмахуючи руками. Від розмаїття товарів розбігалися очі, а часом траплялися й геть несподівані речі. Приміром, тут продавалися копчені соми, настромлені на короткі палички. Ця риба й жива не дуже приємна на вигляд, а висушена, зморщена й почорніла від диму вона скидалася на якусь лиходійну шаманську ляльку, яку скрутило в дивному відразливому танці. Продавалися й величезні паки полотна, серед якого траплялося й завезене з Англії, дуже яскраво розфарбоване, що так до вподоби африканцям. Більш приємними на око були плетива місцевої роботи, щільні й м'які. Поміж цих клаптів яскравої донезмоги тканини лежала всяка всячина: яйця, курчата в бамбукових кошиках, зелений перець, капуста, картопля, цукрова тростина, здоровенні криваві шматки м'яса, велетенські очеретяні щури, ретельно випатрані й підвішені на мотузочках, глиняні горщики й плетені з тростини кошелі, стільці з дерева іроко, голки, порошок, кукурудзяне пиво, капкани, плоди манго й папайї, клізми, лимони, тубільне взуття, прегарні торбинки з волокон рафії, цвяхи, кресала, карбід і проносне, заступи й леопардові шкури, мешти з парусини, повстяні капелюхи, пальмове вино в калібасах, ядра кокосового горіха й арахіс у старих бляшанках з-під гасу.

Люди на базарі відзначалися таким самим розмаїттям і так само викликали цікавість, як і виставлені на продаж товари. Тут можна було зустріти представників народу хауса в блискучих білих шатах і маленьких, теж білих, шапочках-ярмулках, місцевих вождів у строкатому вбранні й щедро гаптованих шапках із китицями. Були тут і погани з віддалених гірських сіл, одягу на них не було ніякого, окрім клаптя брудної шкіри, пов'язаного довкола стегон; зуби вони мали заточені, а лиця розтатуйовані. Для них це селище було наче велелюдним містом, а цього торжка вони, либонь, чекали весь рік як щонайбільшої розваги. Вони несамовито сперечалися, розмахуючи руками, штовхаючи один одного, а їхні темні очі зблискували захватом, коли горяни бачили щось на кшталт ямсу або очеретяних щурів. Іноді вони збирались у невеличкі купки й безнадійно позирали пожадливими очима на височенні стоси різнобарвного полотна, сновигаючи довкола них, щоб краще роздивитися всю цю недосяжну розкіш.

Моїх найманих робітників і шофера засмоктало в галасливий вир натовпу, наче мурах у бляшанку з патокою, і я лишився сам серед цього юрмища людей. Поблукавши трохи, я вирішив познімати мешканців гірських сіл, дістав фотоапарат і взявся налаштовувати різкість. Який тут зчинився шарварок! Горяни всі як один покидали свої товари й манаття і, дико репетуючи, кинулися до найближчого сховку. Я спантеличився, адже африканці фотографуються залюбки, і запитав у хауса, який стояв поряд, що ж такого сталося. Почув цікаве пояснення: погани вочевидь знали, що таке фотоапарат, і знали, що коли його спрямувати на людину, потім виходить її зображення. Вони, однак, були твердо переконані, що з кожною світлиною фотографу переходить якась частинка душі того, кого він фотографує, і якщо світлин зробити багато, то можна повністю підкорити людину своїй волі. Ось вам чудовий приклад, як осучаснюється чаклунство: за давніх часів, щоб здобути владу над жертвою, треба було дістати пасмо її волосся чи обрізки нігтів, нині ж для цього, очевидно, придасться і фотокартка. Та, попри

небажання горян позувати, я таки спромігся зробити кілька їхніх знімків простим способом: ставав до них боком, дивився в протилежному напрямку й клацав тим часом із-під руки.

Але незабаром я натрапив на те, від чого всі думки про фотографію і чаклунство повилітали в мене з голови. В одній із маленьких темних яток, що оточували майдан, промайнуло щось червонувате. Я подався туди розвідати й побачив премилу мавпочку, що, прив'язана за довгу шворку, сиділа навпочіпки в пилюці й голосно та пронизливо скрикувала: «Пррруп-пррруп!». Вона мала світло-рудувате хутро з білою латкою на грудях і скорботний чорний писочок. Її незвичні вигуки скидалися почасти на крик птаха, почасти на привітне муркотіння кішки. Кілька секунд вона дуже уважно мене розглядала, а потім раптово підвелася і стала танцювати. Спершу вона жваво заскакала вгору-вниз, широко розкинувши лапи, немов збиралася обійняти мене й притиснути до своїх грудей. Потім опустилася на всі чотири й застрибала, як м'ячик. Що більше вона збуджувалася, тим вищими ставали її стрибки. Тоді вона спинилася й трохи перепочила, поки не настав час переходити до наступної частини танцю, яка полягала в тому, що мавпочка знову ставала на всі чотири, передня половина її тулуба розхитувалася з боку в бік, наче маятник, а задня тимчасом лишалася нерухомою.

Після основних па вона показала мені, на що здатна посправжньому видатна танцюристка мавпячого роду. Вона крутилася, вертілася і стрибала так, що мені обертом пішла голова. Ця мавпочка причарувала мене з першого погляду, а побачивши цей нестримний танець дервіша, я просто не міг опиратися: вона мусила бути моєю. Я заплатив власнику, хоч він запросив подвійну ціну, і переможно поніс мавпочку з собою. В одній із яток я купив їй кілька бананів, і тваринка була так зворушена цією щедрістю, що відплатила мені, обмочивши всю сорочку. Знайшовши своїх хлопців і водія – від усіх тхнуло кукурудзяним пивом – ми залізли до вантажівки й поїхали далі. Мавпочка сиділа в мене на колінах, запихала до рота банани й час від часу збуджено й задоволено скрикувала, розглядаючи

краєвиди у вікні. Зважаючи на її хист до танцю, я вирішив назвати її Балериною, і відтоді її так і кликали – «червона мавпа Балерина».

Ми були в дорозі ще кілька годин, а коли вже під'їжджали, темно-пурпурові тіні заповнили долини й видолінки, а сонце спроквола занурювалося в незліченні багряно-зелені баранці хмарин за найвищим гребенем західних гір.

Ми одразу зрозуміли, що прибули в Бафут, бо дорога зненацька закінчилася. Ліворуч тяглося широчезне, вкрите курявою подвір'я, оточене високим муром із червоної цегли. За подвір'ям численні круглі хатинки з високими солом'яними стріхами купчилися довкола невеличкої охайної вілли. Однак усі ці будівлі були мізерними на вигляд проти споруди, що скидалася на старовинний вулик, тільки збільшений у тисячу разів. Це була велетенська округла хатина з масивною склепінчастою стріхою з соломи, таємнича й чорна від старості. На протилежному боці дороги місцевість стрімко здіймалася, широкі сходи щаблів на сімдесят вели нагору, до ще однієї великої двоповерхової вілли, схожої на коробку з-під взуття. Довкола обох її поверхів ішли суцільні широкі веранди, колони яких густо обплели бугенвілеї та інші виткі рослини. Я збагнув, що тут мені й доведеться мешкати наступні кілька місяців.

Коли, насилу розігнувши заляклі ноги, я видобувся з вантажівки, у дальній стіні широкого подвір'я розчинилася брама у формі арки, і до мене через увесь двір рушила невелика процесія. Це були літні чоловіки, вбрані у строкаті просторі шати, що маяли й шелестіли під час руху. На голові в них були маленькі ярмулки, рясно гаптовані барвистими шерстяними нитками. Посередині цієї групи виступав високий, ставний чоловік зі жвавим, веселим обличчям. На ньому була проста біла одежа й шапочка без жодних прикрас, однак, попри це, я одразу зрозумів, що серед цієї невеличкої юрби він головний – настільки велично він тримався. Це був фон Бафуту, можновладний господар великого королівства гірських лук, які ми перетнули на шляху сюди, і сили-силенної чорношкірих підданців. Він був непомірно багатий і керував своїм королівством, наскільки

мені було відомо, спритно й розумно, хіба що трохи деспотично. Він зупинився переді мною і, всміхаючись, простягнув велику худорляву руку.

– Ласкаво просимо! – сказав фон Бафуту.

Пізніше я дізнався, що фон розмовляє піджином^[4] не гірше за своїх підданців, але чомусь соромиться цього вміння, тож спочатку ми спілкувалися через перекладача, який, шанобливо схилившись, стояв поруч і перекладав мою вітальну промову, затуляючи рот складеними пригорщею долонями. Фон увічливо слухав, доки перекладали мої слова, а тоді махнув ручищем, вказавши на віллу, що стояла на пагорбі над нами.

– Славно, – сказав він, широко всміхаючись.

Ми знову потисли руки, після чого він зі своїми радниками рушив назад через подвір'я і зник за арковою брамою, лишивши мене влаштовуватися в цьому «славному» помешканні.

Години за дві, коли я вже помився й перекусив, прибув посланець, який повідомив, що фон бажав би зайти до мене побалакати, якщо я вже «відійшов» після дороги. Я відповів, що вже цілком відійшов і радо прийму фона, потім вийняв із валізи пляшку віскі й став чекати. Невдовзі фон прибув зі своїм невеликим почтом, ми сіли на веранді й почали бесіду при світлі лампи. Я випив за його здоров'я розведеного віскі, а він за моє – чистого. Спершу ми розмовляли через перекладача, але коли рівень віскі в пляшці впав, фон заговорив піджином. Дві години я докладно пояснював, навіщо приїхав до його країни: діставав книжки, показував фотографії потрібних мені тварин, малював їх на клаптиках паперу, а якщо не лишалося нічого іншого, намагався вдавати їхні голоси. Тим часом чарка фона безперестанку наповнювалася, аж лячно робилося.

Фон висловив здогад, що більшість тих звірів, яких я показував, мені вдасться добути, і пообіцяв назавтра прислати до мене вправних мисливців. Але, провадив фон далі, найкраще, що він може зробити для мене, це оголосити своїм людям, щоб вони всі спробували зловити мені «звіра». Найкраща нагода для цього

випаде днів за десять, пояснив він. Тоді будуть улаштовувати певний урочистий обряд: призначеного дня фонові підданці збирають у горах і долинах значну кількість сухої трави й приносять її до Бафута, щоб фон мав змогу перекрити стріху величезної хатини, у якій мешкають духи, і стріхи хатин своїх незліченних дружин.

На обряд збереться багато сотень людей з усіх навколишніх місць, і, як пояснив фон, це буде пречудова нагода: він виступить і розповість людям, що мені треба. Я залюбки погодився, щиро подякував фонові й укотре наповнив його порожню чарку. Рівень віскі падав дедалі нижче, аж доки з пляшки годі було витрусити хоч крапельночку. Фон велично звівся на ноги, стримуючи гикавку, і простягнув руку.

– Я іти, – проголосив він, махнувши рукою десь у бік своєї невеликої вілли.

– Дуже шкода, – ввічливо сказав я. – Хочеш, я проведу тебе?

– Так, мій друже, – засяяв він. – Це буде славно.

Я гукнув одного з робітників, який негайно примчав з гасовим ліхтарем і пішов попереду, а ми спускалися від веранди до сходів. Фон досі стискав мою руку своєю, другою ж показував то на веранду, то на кімнати, то на залитий місячним сяйвом садок далеко внизу і вдоволено бурмотів сам до себе: «Славно, славно». Коли ми дісталися початку довжелезних сходів, він спинився, якусь мить замислено на мене дивився, а тоді показав рукою вниз.

– Сімдесят п'ять сходів, – сказав він, сяючи усмішкою.

– Дуже добре, – погодився я, кивнувши.

– Ми їх порахувати, – у захваті від своєї задумки запропонував фон. – Сімдесят п'ять, ми їх порахувати всі.

Він обхопив мене своєю довгою рукою за плечі, важко повиснувши на мені, і ми почали спускатися, рахуючи вголос сходинки. Що фон пам'ятав англійські цифри тільки до шести, а решту не міг пригадати, то на півдорозі ми заплуталися, і, коли дісталися самого низу, виявилось, що, за фоновими підрахунками, трьох сходинок бракує.

– Сімдесят два? – запитав він сам себе. – Ні-ні. Сімдесят п'ять. Де ж вони поділися?

Фон люто зиркнув на своїх зіщулених від страху супутників, що чекали нас на дорозі, ніби підозрював, що вони сховали ті три сходинки в себе під одягом. Не розваживши як слід, я запропонував перерахувати. Ми знову видерлися нагору, до веранди, рахуючи щосили, а потім, щоб остаточно пересвідчитися, перелічили ще раз дорогою вниз. Фон і далі рахував до шести, а потім починав спочатку. Я збагнув, що, коли не вжити якихось заходів, ми будемо цілісіньку ніч шукати сходинки. Тож коли ми дісталися верхнього щабля, а потім знову спустилися вниз, я гучно й переможно виголосив: «Сімдесят п'ять!» – і засяяв усмішкою до свого супутника. Той спершу не надто охоче погодився з моїм підрахунком, бо сам дійшов тільки до п'яти, і йому здавалося, що існування решти сімдесяти ще треба довести. Але я запевнив фона, що замолоду отримав чимало нагород за лічбу в думці і що пораховано правильно. Фон обійняв мене, схопив за руку, стиснув її і пробурмотів: «Славно, славно, мій друже». А тоді попрямував через широченне подвір'я до своєї оселі, а мені довелося повзти сімдесятьма п'ятьма сходинками нагору, до ліжка.

Наступного дня, тамуючи головний біль, яким мене нагородили вчорашні посиденьки з фоном, я щосили лаштував клітки для потоку звірів, який ось-ось, як я сподівався, мав ринути. Опівдні надійшли четверо високих, показних молодиків, убраних у свої найкращі, щонайяскравіші саронги, із крем'яними рушницями в руках. Дула цієї страхітливої і старезної зброї були погризені цятками іржі, немовби кожна рушниця перехворіла на тяжку форму віспи. Я попрохав молодиків лишити це страхітливе оружжя за дверима, тільки тоді вони зайшли і ми поговорили. Це були мисливці, яких прислав фон, і я півгодини показував їм зображення тварин і пояснював, за кого скільки заплачу. Потім я сказав їм іти на полювання, а ввечері повертатися з усім, що вдасться спіймати. Якщо вони не спіймають нічого, завтра зранку нехай приходять знову. Я роздав їм цигарки, і

вони подалися геть, щось гаряче обговорюючи й безтурботно тицяючи навсібіч дулами своїх рушниць.

Того вечора один із тих чотирьох молодиків повернувся з невеличким кошиком. Він сів навпочіпки й, засмучено дивлячись на мене, заходився пояснювати, що сьогодні йому та його товаришам не пощастило на полюванні. Вони ходили чимало, сказав він, але не знайшли жодного звіра з тих, що я їм показував. Утім, *дещо* вони все ж упіймали.

Тут він подався вперед і поставив до моїх ніг кошика.

– Маса хотіти такого звіра? – запитав він.

Я трохи підняв накривку й зазирнув досередини. Я гадав, що там буде білка чи, може, щур, але в кошику сиділи двійко великих прекрасних ропух.

– Масі подобатись такий звір? – запитав мисливець, схвильовано вдивляючись у моє обличчя.

– Так, дуже подобатись, – відказав я, і він полегшено заусміхався.

Я розплатився з мисливцем, пригостив цигарками, й він подався геть, пообіцявши повернутися вранці зі своїми товаришами. Коли він пішов, я нарешті зміг приділити належну увагу ропухам. Кожна була завбільшки з блюдце, із величезними вологими очима й короткими товстими задніми лапками, які, здавалося, ледве-ледве втримували їхні тяжкі тіла. Забарвлення їхнє було дивовижне: спинка насиченого кремового кольору, вкрита мереживом крихітних звивистих чорних рисочок, голова й тулуб з боків густо-червоні, чи то кольору вина, чи то червоного дерева, а живіт – яскраво-жовтий, наче квітка козельцю.

Загалом, ропухи мені завжди подобалися, адже я переконався, що це тихі й сумирні істоти, по-своєму привабливі; вони не такі неврівноважені й дурнуваті, як жаби, не роззявляють, як ті, раз по раз рот, ковтаючи повітря, і шкіра їхня не така волога на дотик. Але до зустрічі з цими двома я завжди гадав, що хоч ропухи й можуть різнитися між собою зовнішністю й забарвленням, але коли йдеться про їхню вдачу, всі вони однакові: якщо тобі трапилася одна,

вважай, що знав усіх. Однак дуже скоро я виявив, що не кожен ссавець настільки цікавий на вдачу, як ці два земноводні.

Цих ропух називають броватими листянками через те, що їхні незвично забарвлені кремові спинки за формою та кольором і справді дуже скидаються на пожухлий листок. Якщо ця ропуха замре на землі серед опалого листа, її нізащо не помітити. Звідси її англійська назва. Науковці ж іменують її «ропухою броватою», що латиною звучить навіть удаліше – *Bufo superciliaris*^[5], адже спочатку може видатися, ніби листянка має страшенно чванькуватий вираз. Шкіра над її великими очима стягнута в кутики, тож здається, наче ропуха звела брови й глумливо позирає на весь світ. Неймовірно широкий рот, кутики якого ледь опущені, посилює враження аристократичної пихи: ропуха немовби дещо зневажливо посміхається; такий вираз я бачив ще тільки в однієї тварини – верблюда. Додайте сюди ще повільну, бундючну ходу, звичку щодва-три кроки присідати й дивитися на вас із якоюсь жалісливою зневагою, і ви зрозумієте, що чванькуватішої істоти годі знайти.

Обидві мої листянки сиділи поруч на дні вимощеного свіжою травичкою кошика і спопеляли мене презирливим поглядом. Я нахилив кошик, і вони перевальцем вилізли на підлогу, сповнені обурення, гонорові – достоту два лорд-мери, яких випадково замкнули в громадській вбиральні. Ропухи прочалапали футів зо три, а тоді, очевидно, геть виснажившись, присіли, злегка ковтаючи ротом повітря. Хвилин десять вони пильно розглядали мене з відразою, яка, здається, дедалі зростала. Потім одна з них відійшла вбік і врешті присіла під ніжною стола, мабуть, помилково гадаючи, що це стовбур дерева. Друга ропуха дивилася на мене, ретельно оцінюючи, чого я вартий, а коли врешті дійшла висновку – той виявився таким невтішним, що ропуху змусило напівперетравленими рештками коника-стрибунця й двох метеликів. Після цього вона поглянула на мене страдницьки і докірливо й подалася до своєї товаришки, що сиділа коло ніжки стола.

У мене не знайшлося підхожої для них клітки, тож ропухам перші кілька днів довелося провести замкненими в моїй спальні. Там вони неквапно й замислено походили по долівці або ж сиділи нерухомо під ліжком, втупившись очима в одну точку, і неабияк потішали мене своєю поведінкою. Минуло кілька годин мого знайомства зі своїми товстенькими співмешканками – і я усвідомив, що глибоко помилявся, адже вони були зовсім не такі пихаті й зарозумілі, як удавали. Насправді ж це сором'язливі тваринки, що легко ніяковіють і не мають ані краплини самовпевненості. Я підозрюю, що вони страждають на глибокий і невиліковний комплекс меншовартості і що їхній нестерпно зверхній вигляд – лише спроба приховати від світу жахливу правду: ці товстулі анітрохи не вірять у себе. Я цілком випадково довідався про це першого ж вечора. Я занотовував їхнє забарвлення, а ропухи тим часом сиділи коло моїх ніг з таким виглядом, ніби обмірковували, що слід записати про себе в родовідну книгу перів. Я захотів детальніше оглянути задню частину їхнього тіла, тож нахилився й двома пальцями підійняв одну ропуху, тримаючи її попід передніми лапками так, що тваринка теліпалася в повітрі геть жалюгідно й неповажно. Обурена таким поводженням, ропуха голосно закавкала й захвицала товстими задніми лапками. Але від мене їй було не випручатися, тож довелося теліпатися в повітрі, доки я не скінчив її оглядати. Коли я врешті-решт посадив її на підлогу біля товаришки, це вже була зовсім інша ропуха. Куди поділася аристократична пиха: переді мною було принижене й знеславлене земноводне. Тваринка, засмучена й зніяковіла, припала до землі, тривожно кліпаючи великими очима. Здавалося, вона ось-ось заплаче. Це перетворення було таке раптове й таке цілковите, що лишалося тільки дивуватися, і я, хоч це було доволі безглуздо, почувався винним через те, що завдав їй такої ганьби. Щоб хоч якось урівняти стан речей, я підійняв другу ропуху, щоб вона якийсь час потеліпалася в повітрі, а коли опустив на підлогу, вона теж утратила свою самовпевненість, знітилася і збентежилася. Вони сиділи такі впосліджені, такі жалюгідні, і це було так сміховинно, що

я не стримався і розреготався. Такої невихованості їхні вразливі натури стерпіти не змогли, і ропухи швидко зачалапали геть, сховалися під столом і просиділи там наступні півгодини. Але тепер, знаючи їхню таємницю, я міг запросто збити з них пиху, коли вони ставали надто зарозумілими: досить було легенько ляснути їх пальцем по носі, і ропухи винувато припадали до землі – здавалося, вони ось-ось згорять від сорому – і благально дивилися на мене.

Я змайстрував простору зручну клітку для листянок, і вони чудово там улаштувалися. Утім, піклуючись про їхнє здоров'я, я щодня випускав ропух на прогулянку до саду. Та коли тварин стало більше, у мене з'явилося стільки роботи, що я вже не міг стояти й чекати, доки мої блакитнокровні аристократки надихаються свіжим повітрям. Тож прогулянки, на превелике їхнє розчарування, довелося припинити. Проте якось пізніше для них знайшовся сторож, на якого я міг спокійно лишати ропух, доки займався своїми справами. Цим сторожем виявилася червона мавпа Балерина.

Балерина була вкрай ручною й лагідною мавпочкою і дуже цікавилася всім, що відбувалося довкола. Ропухи неначе зачарували мавпочку, коли одного разу вона побачила їх на прогулянці. Балерина звелася на ноги й витягнула шию, щоб краще роздивитися, як листянки статечно походжають садом. Я відійшов, а коли за десять хвилин повернувся подивитися, як справи в ропух, побачив, що вони підійшли просто до мавпочки. Та сиділа між ними навпочіпки, ніжно гладила їх лапами й голосно муркотіла від подиву й утіхи. Ропухи були задоволені, аж до смішного. Вони сиділи нерухомо: ці пестоші вочевидь були їм приємні.

Після цього я щодня випускав листянок біля того місця, де було прив'язано Балерину, і вона наглядала за ними. Побачивши їх, вона іноді скрикувала від захвату, а іноді ніжно погладжувала ропух, які лежали біля неї, немов загіпнотизовані. Коли ж траплялося, що вони відходили задалеко й ось-ось мали зникнути в небезпечних заростях, Балерина дуже бентежилася й пронизливими криками звала мене, повідомляючи, що її підопічні втікають. Я тоді поспішав і

приносив листянок до неї. Якось, коли ропухи забрели занадто далеко, я не почув, що мавпочка кликала мене. Невдовзі повернувшись, я побачив, що Балерина нетямилася на прив'язі й несамовито верещала, а листянок ніде не було видно. Я відв'язав мавпочку, і вона одразу ж повела мене в густі чагарі за садом. Дуже швидко вона знайшла там утікачок і припала до них, голосно муркочучи від радості.

Балерина страшенно полюбила цих товстуль. Що то було за зворушливе видовище, коли вона палко вітала їх уранці, ніжно гладила й поплескувала! Як вона непокоїлася, коли вони відходили задалеко! Не могла вона тільки збагнути, чому в ропух, на відміну від мавп, немає хутра. Вона торкалася пальцями їхньої гладенької шкіри, намагаючись розгорнути шерсть, якої не було, а на її чорненькому писочку з'являвся стурбований вираз. Часом вона нахилялася й бралася дбайливо вилизувати ропухам спинки. Урешті-решт, їхня безволоса шкіра припинила турбувати мавпочку, і вона почала ставитися до ропух ніжно, наче до власних дитинчат. Ропухи, схоже, теж по-своєму прихилилися до мавпочки, хоч вона часом і принижувала їхню гідність, а це було їм не до вподоби. Пригадую, як одного разу вранці я скупав їх обох, що дуже їх утішило, а дорогою додому до їхніх мокрих животиків поналипало дрібне галуззя й кім'яшки землі. Це занепокоїло Балерину, адже вона хотіла, щоб її улюблениці були чистенькі й охайні. Коли я прийшов подивитися на них, мавпочка сиділа на осонні, задні лапи поклавши, мовби на ослінчик, на одну з ропух, а передньою тримаючи другу, яка щонайпринизливіше теліпалася в повітрі. Листянка поволі оберталася, а Балерина тим часом сумлінно збирала з неї всяке сміття, щебетала й попискувала, щось пояснюючи. Упоравшись з однією ропухою, мавпочка поставила її, вкрай пригнічену, на землю, а потім підняла в повітря її товаришку і змусила пережити таке саме приниження. Бідолашні листянки не мали жодної можливості лишатися зверхніми й набундюченими, коли Балерина була поруч.

Розділ другий

Гончаки Бафуту

Для ловів різноманітних представників бафутської фауни на додачу до чотирьох мисливців, яких прислав мені фон, я винайняв зграю з шести сухоребрих і незграбних дворняг. Як запевнили мене їхні власники, кращих мисливських собак годі відшукати в усій Західній Африці. Це недоладне зборисько людей і собак я прозвав «гончаками Бафуту». Хоча мисливці й не розуміли, що значить це найменування, але дуже ним запишалися. Одного разу я чув, як мисливець, сперечаючись із сусідом, голосно й обурено заявив: «Ти на мене так не кричи, мій друже! Не знаєш хіба: я – гончак Бафуту»!

Полювали ми так: ішли кудись віддалік, на згір'я чи в долини, і зупинялися, де трава й чагарі росли густіше. Там, у потрібному місці, ми півколом ставили сіті, а потім, разом із собаками, прочісували зарості й заганяли в сіті все, що тільки нам траплялося. У кожного пса на шиї висіло невеличке дерев'яне калатальце, щоб, коли вся зграя зникала у високій траві, ми завдяки голосному торохтінню тих цяцьок могли визначити, де собаки. Перевагою такого способу полювання було те, що я одразу ж на місці міг подбати про спійману тваринку, якомога швидше доправити її до селища й негайно

помістити до зручної клітки. Нашу здобич ми переносили в мішках зі спеціальними отворами, крізь які надходило повітря. Отвори було оправлено мідними кільцями, вшитими під спід. На більших і лютіших звірів ми брали мішки з брезенту чи мішковини, на менших і тендітніших – із м'якої тканини. Потрапивши в темний мішок, наші бранці зазвичай припиняли пручатися й лежали спокійно, доки ми доправляли їх додому. Найстрашніша мить для тварини – коли її виплутують із сітки, але невдовзі ми так набили руку, що проробляли це дуже спритно: хвилина-друга – і тварину схоплено, видобуто з сітки й заховано в мішок.

Коли я першого разу вирушав на лови з «гончаками Бафуту», мисливці озброїлися так, наче ми збиралися полювати на левів. Окрім звичних мачете, вони взяли ще списи й крем'яні рушниці. Мені не надто хотілося отримати у спину купу камінців та іржавих цвяхів, тому, не зважаючи на гучне голосіння, яке завели «гончаки», я наполог, щоб рушниці вони лишили вдома. Мисливці аж поторопіли з жаху від такого мого рішення.

– Маса, – жалібно звернувся один із них, – якщо ми зустріти поганого звіра, як ми його вбивати, коли рушниця лежати тут?

– Якщо ми зустрінемо поганого звіра, ми будемо його ловити, а не вбивати, – рішуче сказав я.

– Ет! Маса буде ловити поганого звіра?

– Саме так, мій друже. Якщо ти боїшся – не ходи з нами. Зрозумів?

– Маса, я не боїшся, – обурено заперечив мисливець. – Але якщо ми зустріти поганого звіра, і звір убити маса, фон дуже розсердитися.

– Не мели дурниць, мій друже, – промовив я, дістаючи свій дробовик. – Я візьму рушницю. І, якщо звір уб'є мене, це вже буде не ваш клопіт. Ти мене зрозумів?

– Я зрозумів, сер, – відповів мисливець.

Ми вирушили рано-вранці, коли ще сонце не підбилося над кільцем гір. Небо було ніжнісінького блідо-рожевого відтінку, де-не-

де помережане білими торочками хмаринок. Гори й долини все ще були помережані пеленою ранкової мли, а при дорозі хилилася обважніла від роси висока золотава трава. Мисливці низкою простували попереду, собаки гасали довкола, то зникаючи в чагарнику, то вертаючись назад, а їхні брязкальця весело стукотіли звідусіль. Невдовзі ми звернули з дороги на вузьку покручену стежину, що повела нас через пагорби. Туман тут був густіший, але стелився дуже низько, аж при землі. Нижньої частини тіла не було видно, і виникало моторошне відчуття, нібито бредеш по пояс у гладенькому, ледь-ледь мінливому озері піни. Висока, волога від роси трава, порипувала під моїми черевиками, а десь на споді цього імлистого озера вибухали реготом крихітні жабки, потішаючись зі своїх жаб'ячих жартів. Незабаром сонце, наче приморожений апельсин, зійшло над далеким пругом гір. Проміння його гріло дедалі сильніше, туман почав підійматися від землі і звоями потягнувся до неба. Ми йшли наче крізь ліс білих дерев-примар, що гнулися й звивалися, розтікалися й міняли свої форми, наче амеба, і все линули своїм закрутистим шляхом угору.

До місця, яке мисливці вибрали для нашого першого полювання, ми дісталися за дві години. Це була широка й глибока долина, що лежала між двома пасмами гір, злегка вигинаючись, наче лук. У долині поміж золотою трави і брил чорного каміння проклав собі шлях крихітний струмок, що зблискував на сонці, наче тонка ниточка скляної пряжі. Долина була вкрита густими й поплутаними заростями трави й низькорослого чагарника. Де-не-де, відкидаючи тінь, невеличкими острівцями здіймалися кущуваті деревця.

Ми спустилися в долину й поставили впоперек неї наші сіті, ярдів^[6] сто завдовжки. Після цього мисливці взяли собак і пішли до входу в долину, я ж лишився чекати коло сіток. Близько півгодини, поки вони помалу посувалися до сіток, було тихо, лише собачі калатальця легенько постукували та часом, наступивши на будяк, різко скрикував і лаявся котрийсь із мисливців. Я вже почав було думати, що сьогодні ми впіймаємо хіба що облизня, аж тут мисливці

здійняли страшний ґвалт, а собаки зайшлися несамовитим гавкотом. Вони були ще досить далеко від сіток, і я не міг їх бачити за невеличкою купкою дерев.

– Що там? – гукнув я, намагаючись перекричати весь цей лемент.

– Тут є звір, маса, – донеслася відповідь.

Я став терпляче чекати, і невдовзі з-поміж дерев вискочив засапаний мисливець.

– Маса, давати мені той маленький сітка, – сказав він, показуючи на дрібніші сіті, акуратно складені біля мішків.

– А якого звіра ви там знайшли? – запитав я його.

– Білка, сер. Він побігти на дерево.

Я взяв мішок із цупкого брезенту й пішов крізь зарості чагарника за мисливцем. Коли ми підійшли до дерев, там з'юрилися всі мисливці, що галасували й сперечалися, як краще спіймати загнану тваринку, а собаки тим часом гавкали й стрибали довкола невисокого деревця.

– Куди побіг звір? – запитав я.

– Ми спіймати його зараз, маса!

– Хороший звір, маса!

– Ми спіймати його зараз, маса!

Я підійшов до стовбура, задер голову й став видивлятися нашу здобич серед гущавини листя. Футів двадцять над нами на гілці сиділа велика гарна білка: хутро – смугасто-сіре з білою стрічкою на грудях, лапки – помаранчеві. Хвіст вона мала довгий, але не пухнастий, посмугований ледь помітними сірими й чорними кільцями. Білка сиділа на гілці, махала час від часу на нас хвостом і кричала «Чак-чак!» таким роздратованим голосом, ніби ми її не налякали, а тільки розізлили. Доки ми розставляли сіті довкола дерева, футів на десять далі від його стовбура, білка спостерігала за нами недоброзичливим оком. Ми прив'язали собак, а тоді найменшому з мисливців було сказано дертися за білкою і зігнати її вниз. Цю частину плану запропонували самі мисливці. Я гадав, що переграти білку на дереві неможливо, шкода й спроби, але

«гончаки» наполягали, що білка сама зістрибне на землю, щойно хтось вилізе на дерево. Як виявилось, вони мали цілковиту рацію: тільки-но мисливець доліз до верхніх гілок з одного боку стовбура, як білка кинулася вниз по іншому. Неймовірним чином вона здогадалася помчати до того єдиного місця, де сітка була трохи порвана, пропхнулася крізь дірку й пострибала геть у траву. Мисливці і я стрімголов кинулися навздогін, вигукуючи на бігу один одному поради, до яких ніхто не дослуховувався. Ми оббігли довкола острівця дерев і побачили, як наша білка залазить на інше невисоке деревце.

Ми знову розставили сіті, і знову мисливець поліз на дерево за білкою. Але тепер вона вчинила ще хитріше: побачивши, що ми пильнуємо дірку, крізь яку вона втекла минулого разу, білка збігла з дерева на землю, зібгалася й плигнула. Вона пролетіла в повітрі над сіткою із запасом у півдюйма й приземлилася на тому боці. Мисливець, що стояв найближче, зробив відчайдушну спробу схопити її, але схибив, і білка пострибала геть, тільки й чути було її обурене «чак-чак». Однак цього разу вона вирішила вдатися до нової тактики і замість вибігти на дерево шаснула в заглибину між його корінням.

Ми ще раз оточили дерево сітками, а тоді почали совати довгими тонкими хворостинами серед переплетіння коренів, де ховалася білка. З цього, однак, не було жодної користі, хіба тільки білчине «чак-чак» почало лунати частіше, тож невдовзі ми кинули цю марну справу. Наступна наша спроба виявилася вдалішою: ми підпалили віхоть трави й запхали його в найбільший отвір, їдкий дим розійшовся по всіх ходах, і ми почули, як білка сердито кашляє і чхає. Урешті-решт вона не витримала й вискочила наосліп із одного з отворів, потрапивши просто в сіті. Але навіть тоді білка не припинила нам дошкуляти: вкусила мене й двох мисливців, доки ми виплутували її з сіток, і ще одного мисливця, коли тваринку запихали в брезентовий мішок. Я повісив мішок на невеличкий кущ, і ми сіли перекурити – після таких ловів без цього було ніяк, –

тимчасом як білка зиркала на нас крізь мідні кільця отворів для повітря й люто верещала, мовляв, спробуйте лишень, розв'яжіть мішок і зустріньтеся зі мною віч-на-віч.

Смугасті земляні білки часто трапляються на гірських луках Західної Африки, але я неймовірно тішився, спіймавши цю, адже раніше в мене їх іще не було. Як видно з їхньої назви, ці білки майже весь час проводять на землі, тож я здивувався, коли побачив, що та, яку ми зловили, намагалася знайти собі схованку на дереві. Пізніше я дізнався, що всі білки, які мешкають на луках (більшість із них *таки* земляні), якщо їх переслідують, одразу кидаються до дерев і лише в крайньому разі ховаються в норах чи дуплищах порожніх колод.

Ми перев'язали свої рани, викурили цигарки, привітали один одного з нашою першою здобиччю, а потім пересунули більші сіті далі в долину; трава там була густа, поплутана, ледве не шість футів заввишки. Мисливці повідомили мені, що тут водиться особливий звір, хоча, зі зрозумілою обережністю, не уточнили, який саме. Ми поставили сіті, я вибрав собі зручне місце в центрі всередині дуги, щоб мати змогу дістати з сітки те, що туди потрапить, мисливці ж разом із собаками повернулися приблизно на чверть милі назад. Протяглим перегуком вони повідомили мені, що почали продиратися крізь високу траву, а потім запала тиша. Я чув тільки, як довкола мене стрекотали й сюрчали незліченні коники й сарана, та ще віддалік долинав слабкий стукіт собачих калаталець. Минуло півгодини – не відбувалося нічого. Мене зусібіч обступала висока шелестка трава, така густа й переплетена, що за кілька кроків нічого вже не було видно.

Крихітна прогалинка, де я сидів, уся аж мерехтіла від спеки, і мені страшенно захотілося пити. Озирнувшись, я побачив те, про що зовсім забув: термос із чаєм, який кухар дбайливо поклав в один із мішків. Я дістав термос, присів навпочіпки на самому краю прогалини, де вже починалася трава, і налив собі чашку. Поки пив, помітив навпроти в суцільній стіні трави темний отвір ходу, вочевидь

протоптаного в цьому лісі трав'янистих стебел якоюсь твариною. «Нехай тільки нап'юся, – подумав я, – і обстежу цей хід».

Щойно я налив собі другу чашку, коли праворуч, навдивовижу зовсім поряд, зчинився страшенний галас: мисливці пронизливим дзявкотінням під'юджували собак, собаки ж несамовито гавкали. Я саме подумав: «Що це там таке сталося?» – коли почув у траві шурхіт. Підібрався ближче до ходу, сподіваючись побачити, що це там шарудить, аж тут зненацька трава розсунулася, із ходу вискочило щось велике темно-коричнєве й побігло просто до мене. Я був у геть програшному становищі: по-перше, нападу я не очікував, по-друге, я все ще сидів навпочіпки, в одній руці тримаючи термос, а в другій – чашку з чаєм. З переляку мені здалося, що звір удвічі більший за бобра; він стрибнув на мене, я беркицьнувся навznak, і звір сидів у мене на животі, а з термоса просто на коліна мені лився окріп. Здається, ми обидвоє були однаково ошелешені і майже однаково голосно заверещали від ляку. Руки в мене були зайняті, тож мені нічого не лишалося, окрім як спробувати відчайдушно стиснути звіра ліктями. Але він зістрибнув із мене, наче гумовий м'ячик, і чкурнув у траву. Сіті в одному місці затремтіли й засмикались, і до мене донісся розпачливий виск – мабуть, звір потрапив просто в них. Гукаючи мисливців, я почав пробиватися крізь густотрав'я до того місця, де здригалася сітка.

Звір добряче заплутався, він лежав скоцюрбившись, тремтів і чмихав, час від часу марно намагаючись перегризти сітку зубами. Придивившись, я побачив, що ми спіймали дуже великого очеретяного щура, тварину, яку африканці кличуть ріж-трава. Ця назва дуже добре описує звички цього звірка, адже ріж-трава своїми великими, добре розвинутими різцями проходить, наче косаркою, по луках, а також по засіяних полях. Щур, який нам спіймався, був два з половиною фути завдовжки і мав шорстке бурувате хутро, округлу, як у бобра, морду, маленькі прищулені вуха, товстий, не вкритий шерстю хвіст і лапи великі і теж без шерсті. Моя поява, схоже, дуже його налякала, тож я вирішив не підходити ближче, доки не

надійдуть мисливці, адже боявся, щоб очеретяний щур таки не вирвався. Він лежав і дуже тремтів, часом тіпаючись, намагаючись підскочити й розпачливо повискуючи при цьому. Я тоді не на жарт стривожився, бо ж здавалося, ще трошки, і щур матиме розрив серця. І тільки пізніше, коли краще вивчив поведінку цих тварин, я виявив, що таку істерію вони влаштовують перед усім незвичним, сподіваючись, напевно, тим самим налякати чи збентежити ворога. Насправді ж очеретяний щур – не таке вже й полохливе створіння і не забариться вгризтися своїми величезними різцями вам у руку, якщо поведетеся з ним нечемно. Я обачливо тримався поодаль, доки до мене не приєдналися мисливці. Аж тоді ми наблизилися й видобули щура із сітки.

Коли ми розплутали його і хотіли було помістити в міцний мішок, щур зненацька відчайдушно підстрибнув у моїх руках. Я стиснув його сильніше, і, на мій подив, у мене в руках лишився чималий жмуток його шерсті. Коли нам нарешті вдалося запхати щура в мішок, я присів і почав розглядати шерсть, яку несамохіть видер із його товстого тіла. Вона виявилася доволі довгою і густою, схожою на жорстку щетину. Напевно, коріння її таке слабе, що досить найменшого посмику – і шерсть лізе клаптями. Відростає вона на місці вирваної дуже повільно, а що лисий очеретяний щур не надто привабливий, поводитися з ним доводиться вкрай обережно.

Спіймавши очеретяного щура, ми поволі стали підійматися до виходу з долини, розставляючи час від часу сіті й прочісуючи кущі, у яких з вигляду могла бути здобич. Коли стало зрозуміло, що долина більше не видасть нам жодних своїх мешканців, ми згорнули сіті й попрямували до великого пагорба за півмилі звідти. Пагорб цей був настільки правильної форми, що цілком міг видатися курганом, могилою якогось велета, що давним-давно блукав цими луками; на самій вершині здіймалася, наче пам'ятник, купа кам'яних брил, кожна завбільшки з будинок. Між цими скелями у вузьких розколинах і водоріях росли дрібні деревця з покрученими й покорченими вітром стовбурами, з кожного звисало невеличке гроно яскраво-

золотистих плодів. Серед високої трави довкола дерев виднілися пурпурові й жовті орхідеї, а величезні брили подекуди були вкриті товстим килимом якоїсь в'юнкуватої, схожої на берізку, рослини, зі стебел якої звисали дзвоники блідо-жовтих квітів. Нагромадження скель, яскраві квіти й химерні кострубаті дерева витворювали прекрасний краєвид на тлі багрянистої блакиті підвечірнього неба.

Ми видерлися на пагорб і присіли серед високої трави в затінку кам'яних брил, щоб перекусити. Перед нашими очима простяглися навсібіч гірські луки, що хвилювалися й мінилися на вітрі розмаїттям барв. Блідо-золотаві гребені гір ген удалині здавалися зовсім білими, а світлі, зеленувато-блакитні долини темнішали там, де над ними пишно пропливала купчаста хмарина, тягнучи за собою пурпурову тінь. Просто перед нами лежало пасмо чітко окреслених гір, підніжжя яких не було видно за наваллям здоровенних кам'яних брил упереміш із невеличкими деревами. Гори мали такі плавні й гарні форми, були вбрані в такі барвисті шати з трави найрізноманітніших відтінків зеленого, золотого, пурпурового й білого, що здавалося, ніби велетенська розложиста хвиля здійснюється, щоб перехлюпнути через жалюгідну перешкоду з каміння й кущів. Спокій і тиша на цій висоті панували просто неймовірні; їх порушував тільки вітер, що гасав туди-сюди, змушуючи кожную травину, кожен камінчик, кожне деревце співати власну пісню. Вітер розчісував траву – і чувся м'який шепіткий шелест; вітер протискався між каміння, забирався у щілини й розколини у скелях угорі – і звідти лунав схожий на пугикання сови жалісливий звук, що раптово переривався вибухами веселого реготу; вітер шарпав і товк міцні маленькі дерева – і ті скрипіли й стогнали, а листочки їхні тріпотіли й муркотали, як котенята. І все ж ці дрібні звуки швидше підкреслювали, аніж порушували німотне безгоміння гірських лук.

Зненацька тишу розітнув жахливий ґвалт, що донісся з-поза купи здоровезних брил. Я переліз туди й побачив, що мисливці з собаками скупчилися біля підніжжя велетенської скелі. Троє

мисливців бурхливо про щось сперечалися, тимчасом як четвертий пританцьовував і скавулів від болю, а з рани на його руці цебеніла кров. Збуджені собаки, несамовито гавкаючи, стрибали довкола нього.

– Що тут за гармидер? – запитав я.

Усі четверо обернулися до мене й узялися кожен на свій лад оповідати, що сталося. Намагаючись перекричати один одного, вони горлали дедалі голосніше.

– Навіщо так кричати? Як мені вас зрозуміти, якщо ви говорите всі разом, як базарні баби? – обурився я.

Домігшись у такий спосіб мовчанки, я звернувся до закривавленого мисливця:

– Друже, тепер скажи мені, звідки в тебе ця рана?

– Маса, звір мене вкусити.

– Звір? Який звір?

– Ет! Маса, я не знати! Він дуже-дуже кусати.

Я оглянув його руку й побачив, що з долоні акуратно вигризено шматочок завбільшки з шилінг. Я надав мисливцеві найпростішу першу допомогу й став розпитувати про тварину, що його вкусила.

– Де цей звір?

– В он той нора, сер, – відповів поранений, указуючи на розколину біля підніжжя великої скелі.

– Ти не знаєш, що це за звір?

– Ні, сер, – відповів він засмучено. – Я його не бачити. Я прийти сюди і бачити нора. Я подумати, що в такий нора бувати звір, то я й засунути туди руку. Тоді цей звір мене вкусити.

– Овва! Цей чоловік не має страху, – сказав я, обертаючись до решти мисливців. – Він не подивився спочатку в нору, а взяв і одразу засунув туди руку. Звір його й укусив.

Мисливці захихотіли. Я обернувся знову до пораненого.

– То ти засунув руку в цю нору? Так, мій друже? Але ж буває, в таких норах живуть змії. Що б ти робив, якби тебе вкусила змія?

– Я не знати, маса, – сказав він і вишкірився.

– Друже, мені не потрібен мертвий мисливець, тож ти більше не роби таких дурниць, зрозумів?

– Я зрозумів, сер.

– Гаразд. Нумо тепер дивитися, що за звір тебе покусав.

Я дістав із мішка смолоскип, припав до землі біля нори й зазирнув туди. У світлі смолоскипа зблиснула пара рубінових оченят, а потім довкола них показався гострий рудуватий писочок. Почулося різке дзявкітливe гарчання, і писок щез у мороці, у глибині нори.

– А! – вигукнув один із мисливців, що почув дзявкіт. – Це лісовий собака. Лісовий собака – дуже-дуже злий звір.

На жаль, «лісовим собакою» на піджині називають найрізноманітніших дрібних ссавців, лише декотрі з яких хоча б далека рідня собакам, тому слова мисливця анітрохи не допомогли мені збагнути, що це була за тварина. Трохи посперечавшись, ми вирішили, що найкращий спосіб змусити звіра показатися – це розкласти перед норою вогнище і жмутками листя нагнати туди диму. Так ми й учинили, спершу розвісивши перед виходом з нори невеличку сітку. Ще перший клуб диму не заповз у щілину між каменями, як звір кулею вискочив із нори, влетів у сітку з такою силою, що зірвав її з кріплень, і покотився разом із нею по схилу у високу траву. Собаки, збуджено й оглушливо гавкаючи, припустили за ним, а ми побігли за собаками, обіцяючи їм усілякі кари, якщо вони тільки зачеплять нашу здобич. Утім, звірок нашої допомоги не потребував, адже чудово міг і сам дати собі раду, як скоро ми в цьому переконалися.

Він струсив із себе сітку й звівся на задні лапи, і я побачив, що перед нами мангуста, зграбна рудувата тваринка завбільшки з горностає. Вона стояла на місці, злегка похитуючись із боку в бік, і, широко роззявивши рота, верещала різко й пронизливо. Я ніколи ще не чув, щоб така невеличка тварина так голосно кричала. Собаки враз зупинилися й, заціпенівши з ляку, вперлися очима в мангусту, яка гойдалася перед ними й вищала. Один пес, трохи хоробріший за решту, сторожко наблизився й понюхав дивне створіння. Мангуста

вочевидь цього тільки й чекала: вона впала в траву й поповзом, наче змія, подалася вперед, зникнувши серед високих стеблин, а потім зненацька знову з'явившись просто поміж ногами в нашої доблесної зграї. Там вона завертілася дзиґою, кусаючи кожну лапу, яка тільки траплялася їй на очі, а від її різкого вереску нам аж у вухах лящало. Собаки щосили намагалися уникнути її зубів, але їхнє становище було програвне, бо в густій траві мангуста підбиралася до них непомітно, тож усе, що їм залишалося, – це відчайдушно підстрибувати. Аж тут раптом мужність їх зрадила, усі вони розвернулися й дременули на гору. Мангуста ж лишилася стояти на задніх лапах одна на полі бою; хоч і трохи захекалась, вона, однак, далі пронизливо кричала, глузуючи з підібганих хвостів, що втікали від неї.

Отож зграю було переможено, і тепер ми мали самі спробувати полонити цього, хоч і маленького, та лютого противника. Це нам удалося набагато легше, ніж я сподівався: я привернув увагу мангуста, вона накинулася на брезентовий мішок і вп'ялася в нього зубами, а тим часом один із мисливців підкрався ззаду і накинув на неї сітку. Ми ледве не поглухли від її лютого вереску, доки виплутували тваринку та запихали в мішок. Усю дорогу додому вона не припиняла жахливо репетувати; на щастя, товстий брезент трохи приглушував звук. Мангуста вгамувалася, тільки коли вже в Бафуті я випустив її з мішка у простору клітку й кинув туди закривавлену курячу голову. Мангуста заходилася їсти з філософською розважливістю і скоро ум'яла все начисто. Після цього вона сиділа тихо, і лише коли помічала когось, то кидалася до ґраток клітки й знову починала сваритися. Зрештою, це стало так дратувати, що мені довелося завісити її клітку спереду шматком мішковини: нехай спершу звикне до людського товариства. Через три дні я почув, як знайомий вереск відлясками йде від дороги, і задовго до того, як показався тутешній мисливець, я вже знав, що мені несуть іще одну карликову мангусту. Це була молода самичка, тому я посадив її до спійманого нами самця. Дарма це я зробив, бо вони одразу ж

узялися горланити хором, намагаючись переверещати одне одного, аж доки слухати це не стало так приємно й заспокійливо, як скрип ножа по тарілці, тільки посиленій у кілька тисяч разів.

Повернувшись до Бафута після свого першого полювання з «гончаками», я отримав запрошення від фона зайти до нього випити й розповісти про лови. Отож, поївши й перевдягнувшись, я пішов через широке подвір'я до невеличкої вілли фона. Він сидів на веранді, тримаючи пляшку джину й розглядаючи проти світла, скільки там ще лишилося.

– А, мій друже! – зрадів фон. – Ти прийти! Ти мати добре полювання?

– Дуже добре, – відповів я, сідаючи на запропонований мені стілець. – Бафутські мисливці вміють ловити хорошу здобич. Ми спіймали аж три звіра.

– Славно, славно, – сказав фон, налив у чарку джину аж по вінця й простягнув мені. – Ти побути тут зовсім трошки і мати багато-багато звірів. Я сказати всім моїм людям.

– Це добре. Я гадаю, люди Бафуту вміють ловити звірів краще за всіх у Камеруні.

– Правда, правда, – задоволено відгукнувся фон. – Ти казати правду, мій друже.

Ми піднесли наші чарки, цокнулися, широко всміхнулися один до одного й випили до дна. Фон налив знову, а потім послав котрогось зі свого численного почту за новою пляшкою. Коли ми і її майже подужали, то добряче розімліли, і фон, обернувшись до мене, поцікавився:

– Ти любити музика?

– Так, дуже, – щиро зізнався я, адже мені розповідали, що фон має доволі майстерний оркестр.

– Добре, тоді ми слухати музика, – виголосив він і коротко наказав щось одному зі своїх слуг.

Невдовзі на подвір'ї перед верандою з'явився оркестр, який, на мій подив, складався з двох десятків фонових дружин, усіх зовсім

голих, якщо не зважати на мізерні пов'язки на стегнах. Дружини були озброєні щонайрізноманітнішими барабанами, від маленьких, завбільшки з каструлю аж до здоровенних і товстопузих, які мусили нести дві людини; там були ще дерев'яні й бамбукові флейти з напрочуд мелодійними голосами і великі дерев'яні коробки, наповнені висушеним кукурудзяним зерном, яке вкрай приємно шерхотало й тріскотіло, коли коробку струшували. Але найдивовижнішим інструментом в оркестрі була дерев'яна дуда завдовжки чотири фути. Її тримали сторчма й дули в неї якось по-особливому, видобуваючи низьке й тремтливе гудіння, доволі приголомшливе, бо такий звук зазвичай можна почути хіба тільки у вбиральні, та й то з винятковою акустикою.

Оркестр заграв, і скоро багато хто з родини й прислуги фона пустилися танцювати на подвір'ї. Це було щось середнє між народним і бальним танцем. Обійнявшись, пари повільно кружляли подвір'ям, ноги їхні складно дріботіли, а тіла гойдалися і звивалися в таких вихилясах, яких не дозволили б у жодній танцювальній залі. Іноді пара розривалася, і якийсь час кожен крутився сам собою, вигойдуючись, повністю занурений у музику. Флейти свистіли й щебетали, барабани двиготіли й стугоніли, калаталки тріскотіли й шелестіли розмірено й одноманітно, наче хвилі, що перекочують берегом гальку, і серед усього цього шаленства звуків незмінно лунав глухий стогін труби, наче гігантський вибух емоцій, який траплявся щокілька секунд, безупинно, як серцебиття.

– Тобі подобатися мій музика?! – закричав фон.

– Так, дуже хороша! – загорлав я у відповідь.

– А у твоїй країна є такий музика?

– Ні, – відказав я, щиро шкодуючи. – Такої нема.

Фон знову наповнив мою чарку.

– Скоро, коли мої люди принести трава, ми мати багато музика, багато танець, га? Ми мати веселий час, нам бути дуже-дуже весело, правда?

– Так, правда. Нам буде дуже-дуже весело.

Оркестр далі грав на подвір'ї, і рівномірний гуркіт барабанів, здавалося, злинав у небо і змушував зорі тремтіти й пританцьовувати під свій ритм.

Розділ третій

Гримотлива білка

Протягом свого перебування в Бафуті найбільше я прагнув дістати двох представників фауни трав'янистих лук: гірського дамана й білку Стейнджера. Щоб спіймати їх, мені довелося вирушити в дві цілковито відмінні між собою місцевості, і ці два полювання закарбувалися в моїй пам'яті яскравіше над усі інші ловецькі пригоди на гірських луках Камеруну.

Спершу ми вирушили за білкою. Це полювання головним чином було визначне тим, що єдиний раз я мав змогу спланувати все заздалегідь і виконати все успішно без усяких непередбачуваних перешкод, що виникають в останню хвилину. Білка Стейнджера доволі поширена в Камеруні, однак раніше я полював за нею в лісових нетрищах у басейні ріки довкола Мамфе. У такій місцевості ця білка майже весь час проводить на вершечках найвищих дерев (харчуючись різноманітними плодами, якими рясніють дерева на цих сонячних висотах) і на землю спускається вкрай рідко. Спіяти її за таких умов майже неможливо. Однак пізніше я дізнався, що на луках білки Стейнджера частенько відвідують невеличкі ліски

вздовж берегів річок і досить багато часу проводять на землі, шукаючи поживу серед трави. Через це я подумав, що зловити тут її буде легше. Коли я показав зображення білки «гончакам Бафуту», вони одразу ж упізнали її і взялися гучноголосо запевняти мене, що знають, де її шукати. Розпитавши, що їм досить добре відомі звички цієї тварини, адже полювали вони на неї не раз.

Білки начебто мешкають у невеличких клаптиках гірського лісу, але рано-вранці або ж увечері спускаються з дерев і зважуються податися на луки в пошуках поживи. Тоді, як сказали «гончаки», і треба їх ловити.

– А що, – запитав я, – цей звір робить уночі?

– Ох, маса, вночі його не зловити, – відповіли мені. – Він, цей звір, спати на високий дерево, ніхто туди не залізти. Але ввечері або рано-рано вранці можна його зловити.

– Гаразд, – відказав я. – Підемо його ловити рано-рано вранці.

Ми вирушили з Бафута о першій ночі і після довгого, виснажливого переходу через пагорби, долини й луки прийшли на місце ловлі за годину до світанку. Це було невелике плато, що лежало на крутому схилі гори на півдорозі до її вершини. Місцевість була відносно рівна, її перетинав дзюркотливий струмок, широкий і мілкий. Його береги поросли вузькими смугами густого лісу. Ми присіли із завітрянного боку великої скелі, вдивляючись у нічний морок і витираючи росу з облич. Розглянувшись, стали планувати свої дії. Вирішено було поставити у високій траві дві-три сітки, ярдів за п'ятсот від краю ліска. Це ми мали зробити негайно, доки не розвиднілось, інакше білки зможуть нас помітити.

Ставити сіті в траві по пояс, коли вона вся мокра від роси, – не надто приємна розвага, тож ми дуже зраділи, коли нарешті закріпили останню сітку. Тоді ми обережно підібралися до лісу і причаїлися за високим чагарником. Там ми присіли навпочіпки, намагаючись не цокотіти зубами. Ми не могли ні курити, ні розмовляти, ні рухатися, лишалося тільки спостерігати, як на сході блідне небо, немовби нічна темрява по краплинах витікала з нього.

Ось воно стало блідо-сірим, опаловим, потім зашарілося рожевим рум'янцем, а потім, коли над обрієм зійшло сонце, раптово заграло сліпучою блакиттю, яскравою, наче пір'я у птаха-рибалочки. У цьому чистому й ніжному світлі ми побачили гори, запнуті туманом, що слався аж при землі; коли сонце підбилося вище, туман почав рухатися, сповзаючи згір'ями і стікаючи в долини. Якусь мить ми бачили, як гірські луки спочивають під імлистим покривалом, і ось уже гори наче прокидаються, позіхають і потягуються під білою ковдрою, в одному місці скидають її, в іншому – закутуються щільніше, нарешті підводяться з глибин своєї білої постелі, сонні, вкриті серпанком роси. Пізніше я мав не одну нагоду помилуватися пробудженням гір, і ніколи це видовище не набридало мені. Зважаючи на те, що відтоді, як ці правічні гори постали на Землі, щоранку відбувається одне й те саме, просто дивовижно, яким новим і свіжим видається це дійство щоразу, як бачиш його. Ніколи не буває воно нудним, механічним; у ньому завжди є щось, не бачене раніше. Інколи з туману, що клубочиться вгору, постають чудернацькі звірі: дракони, фенікси, віверни й молочно-білі єдинороги; інколи пасма туману линуть, немов якісь дивні водорості, витворюють дерева чи великі кучматі кущі, вкриті білими квітами; а часом, коли вітерець допоможе, туман і зовсім приголомшить тебе, набувши найчіткіших і найскладніших геометричних форм. І весь цей час, поки туман пересувається, з-під нього манливо прозирають гори, що мерехтять цілою палітрою м'яких кольорів, таких ніжних і повітряних, що годі дати їм назви.

Спостерігаючи крізь галуззя куща, як прокидаються гори, мені спало на думку, що варто було втомитися, замерзнути, зголодніти, варто було змокнути до рубця від роси й засидіти ноги, щоб побачити таке видовище. Тут мої роздуми було перервано голосним і задерикуватим «чак-чак!», що залунало над нами з гілок дерев. Один із мисливців схопив мене за руку, очі його сяяли. Він обережно нахилився до мого вуха й прошепотів:

– Маса, це той звір, якого маса хотіти. Ми сидіти тихо-тихо, і скоро він зійти на землю.

Я витер росу з обличчя й почав вдивлятися в буйнотрав'я, де ми поставили сіті. Невдовзі з глибини лісу почулося нове цокотіння – це прокидалися інші білки, підозріливо позираючи на новий день. Ми чекали, здавалося, дуже довго, аж ось я побачив, що в траві між нами й сітями рухається щось дивне. На перший погляд могло видатися, що це довгастиий м'яч у чорно-білу смужку, який раз по раз підстрибував над високою травою. Я не міг розібрати в ранковому імлистому мареві, що це таке, тож привернув увагу мисливців і мовчки показав пальцем.

– Це той звір, маса, – сказав один із «гончаків».

– Він спуститися на землю, він спуститися, – радісно підхопив інший.

– А то що таке? – прошепотів я, бо ж ніяк не міг второпати, якою частиною тіла білки є той дивний, схожий на м'яч, предмет.

– То хвіст, сер, – пояснив мисливець, а потім, щоб остаточно розвіяти мої сумніви, додав: – Він у білка ззаду росте.

Усі фокуси, коли їх пояснити, стають очевидними. Отож я чітко бачив, що смугастиий чорно-білий предмет – це *таки* білчин хвіст, і не міг зрозуміти, з якого це дива мені приверзлося, ніби він скидається на м'яч. Незабаром до першого хвоста приєдналися інші, і коли туман піднявся й розвіявся, ми побачили білок, що стрибали від лісу на луку.

Їх було восьмеро – чималенькі, доволі огрядні, головаті тваринки. Однак найбільшою і найприкметнішою частиною їхнього тіла був хвіст. Білки обережно перестрибували з купини на купину, зупинялися, присідали на задні лапки й сторожко нюшили носом у тому напрямку, куди рухалися. Потім знову опускалися на всі чотири лапи і стрибали ще кілька футів, вимахуючи своїми хвостами. Часом вони припадали до землі й на кілька секунд завмирили, акуратно поклавши хвости на спинки так, що пухнасті китиці звішувалися перед білчиними писочками, майже зовсім затуляючи їх. Ті

тваринки, що були вже на луці, мовчали, але з дерев позаду нас усе ще долинали поодинокі підозріливі «чак-чак» – це озивалися білки, які ще не осмілювалися спуститися вниз. Я вирішив, що вісьмох цілком вистачить для ловів – і подав знак мисливцям. Ми підвелися з нашої схованки й розтяглися лавою між деревами; мисливці стали, чекаючи сигналу до наступу.

Білки вже відійшли від лісу на півтори сотні ярдів, і я вирішив, що цього задосить. Я махнув рукою, і ми виступили у високу траву з-під дерев, за якими нас не було видно. Білки, що лишилися в лісі, голосно зацокотіли, попереджаючи про небезпеку, а ті, що були вже на луці, посідали на задні лапки, щоб дізнатися, в чому річ. Вони помітили нас і нараз усі наче закам'яніли; потім, коли ми почали повільно підходити, вони схопилися й пострибали в траву, все далі й далі від дерев. Я думаю, що білки не зрозуміли до пуття, що ми таке, адже наближались ми дуже повільно, намагаючись не робити зайвих рухів. Білки відчували в нас небезпеку, але не були певні; вони пробігали кілька ярдів, а потім зупинялися й сідали, щоб добре нас роздивитися, і напружено нюшили повітря. Ось тут і була найскладніша частина нашого плану: білки ще не ввійшли в півколо сіток, і якби вони збочили ліворуч чи праворуч, то втекли б від нас завиграшки. Ми насувалися на них обережно; було тихо, лише трава шурхотіла під ногами та з лісу за нашими спинами ледь чутно долинали відчайдушні «чак-чак».

Аж тут раптом одна білка, метикуватіша за інших, збагнула, що відбувається. Вона не могла побачити сіток попереду, бо ті були сховані за високою травою і добре замасковані, але білка дотямила, що ми, наближаючись, відтісняємо її все далі й далі від лісу й високих дерев, де вона була б у безпеці. Білка видала крик тривоги й метнулася в траву, її довгий хвіст тільки маяв за нею, потім ураз крутнула ліворуч і пострибала геть від сіток. Вона прагнула лише одного: оббігти нас і повернутися до лісу. Решта білок посідали й неспокійно спостерігали за нею. Я зрозумів, що, коли нічого не вдіяти, вони всі наберуться рішучості й дременуть за першою. Я

планував дочекатися, поки тваринки зайдуть у півколо сіток, і тільки тоді кидатися й полахати їх, щоб вони пустилися тікати наосліп і потрапили в наші сіті, але зараз стало зрозуміло, що нам треба ризикнути й спробувати погнати білок уже. Я здійняв руку, і ми всі рушили вперед з гуком і лементом, розмахуючи руками й намагаючись здаватися якомога страшнішими. Якусь мить білки незрушно дивилися на нас, а потім побігли.

Четверо з них учинили, як і перша, – метнулися вбік під прямим кутом, уникнувши тим самим і мисливців, і сіток; решта троє, однак, побігли просто в пастку. Коли ми наблизилися, верх сітки шарпався – отже, білки напевне туди потрапили. І справді, ми підбігли й побачили, що тваринки вже міцно заплуталися. Вони блимали на нас злими очима й кричали. Їхній вереск геть відрізнявся від голосного «чак-чак»; цей звук був страхітливий і сповнений погрози, щось середнє між храпом і гарчанням. Білки не змовкали, доки ми виплутували їх, і люто хапали нас за руки своїми великими помаранчевими різцями. Ми нарешті запхали їх у брезентові мішки. Кожен мішок довелося почепити на кінець палиці й нести так, бо, на відміну від інших лучних білок, які припиняють пручатися, опинившись у темряві, ці здаватися не хотіли. І досить було торкнутися мішка, як тваринки оскаженіло кидалися на нас і заходилися гиркотом.

У лісі білки були вже добряче наполохані, і поміж дерев луною йшло їхнє несамовите «чак-чак». Тепер, коли вони зрозуміли, які ми небезпечні, було намагатися зловити ще хоч одну, тож нам довелося вдовольнитися трьома спійманими. Ми згорнули наші сіті, спакували інше спорядження й вирушили назад до Бафута. Прибувши, я негайно помістив своїх дорогоцінних білок до трьох міцних, оббитих ізсередини бляхою кліток, поклав їм до годівничок їжу й лишив кожну в цілковитій самоті, доки вони не отямляться від приниження полону. Щойно їх лишили самих, білки наважилися вийти з темноти своїх спалень, поглинули приготовані для них соковиті фрукти, перекинули свої коритця з водою, спробували прогризти бляшану

оббивку кліток, а коли переконалися, що їм це не до снаги, повернулися до своїх кімнаток і заснули. Зблизька вони виявилися доволі гарними тваринками з блідо-жовтими животиками й щоками, червонувато-коричневими спинками й великими смугастими хвостами. Враження трохи псували їхні голови, великі й чимось схожі на кобилячі, з крихітними прищупленими вухами й вишкіреними зубами.

Я десь читав, що ці білки вилазять рано-вранці на верхівки дерев і розтинають повітря напрочуд сильними й дивними криками: низьким гримотливим гудінням, схожим на прикінцеві звуки удару в гігантський ґонґ. Мені цікаво було почути це, але я гадав, що навряд чи білки так кричатимуть у неволі. Утім, наступного ж ранку приблизно о пів на шосту мене розбудив дивний звук. Усі спіймані звірі були на веранді за моїм вікном; я сів у ліжку і вирішив, що звук доноситься від котроїсь із кліток, але не міг збагнути, від котрої саме. Я накинув на себе халат і виволікся надвір. Там, у тьмяному ранковому світлі, напівсонний і змерзлий, я чекав, чи дивний звук не повториться. За кілька хвилин я знову почув його, і стало зрозуміло, що він іде від кліток із білками. Звук цей украй складно описати: спочатку він скидався на стогін, а потім, коли набирав силу, починав бриніти й вібрувати так, як бринять телеграфні дроти. Звук коливався, втрачав чіткість, наче стихав ґонґ, якого ледь-ледь торкнулися, потім різко посилювався знову і знову завмирав. Білки вочевидь доволі недбало поставилися до свого співу, у лісі вони б доклали більше зусиль, і там, линучи над сповитим в імлу гіллям дерев, він мав би звучати по-справжньому чарівно й таємниче.

Того вечора, як зазвичай, прийшов фон, щоб довідатися про мої успіхи на ловах і подарувати калібас свіжого пальмового вина. Страшенно гордий, я показав йому білок і докладно описав, як ми їх ловили. Фон зацікавився й захотів дізнатися, де саме ми полювали, а що я не знав до пуття місцевості, то довелося кликати одного з мисливців, який саме весело теревенив на кухні, щоб той пояснив фонові. Мисливець прийшов і, ставши перед фоном, відповідав на

його запитання крізь складені пригорщею долоні. Пояснювати довелося довго, адже там, де ми полювали, не було жодних поселень, і мисливець мусив описувати наш шлях, посилаючись хіба що на такі прикмети, як форма скель, дерева, незвичні обриси пагорбів. Нарешті фон жваво закивав, а тоді сів і на кілька хвилин поринув у роздуми. Потім він швидко заговорив до мисливця, широко розмахуючи своїми довгими руками, а той кивав у відповідь і кланявся. Нарешті фон, доброзичливо всміхаючись, обернувся до мене й безтурботно, майже неухважно, простягнув мені свій порожній келих.

– Я наказати цьому чоловікові, – пояснив він, начебто байдужим оком спостерігаючи, як я наповнюю його келих, – щоб він відвести тебе в один особливий місце в гори. Там ти знайти особливий звір.

– Що за звір? – поцікавився я.

– Звір, – неясно повторив фон і повів рукою з уже напівпорожнім келихом. – Особливий звір. Такий ти ще не мати.

– Це якийсь поганий звір? – припустив я.

Фон поставив келих на стіл і розвів свої величезні руки.

– Отакий великий, – сказав він. – Не поганий звір, але дуже-дуже кусатися. Він жити на той великий-великий гора і ходити під гора. Буває, кричить сильно-сильно «уіііііііі!».

Я сидів і не міг збагнути, що ж це за тварина, а фон з надією дивився на мене.

– Зовсім схожий на ріж-трава, тільки хвіст іззаду не росте, – прагнучи допомогти, нарешті сказав фон.

Аж тут мені сяйнула здогадка. Я пішов по книжку, відшукав там потрібний малюнок і показав його фонові.

– Оцей звір? – запитав я.

– А! Так-так! – радісно підтвердив фон, погладжуючи зображення гірського дамана своїми довгими пальцями. – Оцей звір. Як ти його називати?

– Гірський даман.

– Хірський таман?

– Ага, а як ви називаєте його тут, у Бафуті?

– Тут ми називаєте його «н'їр».

Я записав цю місцеву назву у список, який складав, і знову наповнив келих фона. Той досі, немов зачарований, розглядав гравюру гірського дамана, водячи по контурах тонким пальцем.

– Дуже смачний цей звір, – нарешті зітхнув він мрійливо. – Ми готувати його з ямсом...

Фон змовк і, напевно пригадуючи страву з дамана, облизав губи.

Мисливець пильно подивився на мене й переступив з ноги на ногу – він вочевидь хотів щось сказати.

– Я слухаю, – сказав я йому.

– Маса хотіти йти в той місце, про який казати фон?

– Так, підемо завтра вранці.

– Щоб ловити цей звір, треба багато-багато люди, маса. Цей звір бігати швидко-швидко.

– Гаразд. Іди скажи всім моїм хлопцям, що завтра вирушаємо на лови.

– Так, сер.

Він стояв і далі тупцявся на місці.

– Що таке?

– Маса ще мене хотіти?

– Ні, друже. Повертайся на кухню й допивай своє вино.

– Дякую, сер, – відказав він, задоволено вишкірився і зник у сутині веранди.

Невдовзі фон підвівся, щоб іти, і я провів його аж до дороги. Коли ми спинилися на краю його подвір'я, він обернувся й усміхнувся до мене з висоти свого зросту.

– Я старий чоловік, – сказав він. – Я дуже-дуже втомлюватися. Якби я не бути старий, я б піти завтра з тобою на полювання.

– Ти кажеш неправду, мій друже. Ти не старий. Ти маєш багато сили. Багато-багато більше, ніж у всіх твоїх найкращих мисливців.

Фон усміхнувся, а потім зітхнув.

– Ні, мій друже, це ти кажеш неправда. Мій час пройти. Я дуже втомлюватися. Я мати багато жінок, я від них дуже втомлюватися. Я мати справи з один чоловік, з інший чоловік, я від цього дуже втомлюватися. Бафут – великий місце, багато чоловік. Коли багато чоловік – багато справ.

– Це так, я знаю, у тебе багато роботи.

– Правда, – погодився він, а тоді додав, пустотливо блиснувши очима: – Буває, я мати справа з голова адміністрації, від цього я втомлюватися найбільше.

Він потис мені руку й, підсміюючись, пішов через широке подвір'я до себе.

Наступного ранку ми вирушили ловити дамана: я, четверо «гончаків» і п'ятеро моїх робітників. Перші дві-три милі ми йшли через оброблювані поля й невеличкі ферми. Положисті схили були скопані, і родючий червонозем зблискував під променями ранкового сонця. Подекуди поля були вже засаджені і на них дозрів урожай: пір'ясті кущі касави, ряди кукурудзи із золотистими качанами, біляві китиці яких майоріли на вітрі своєю шовковистою волосінню. На інших полях жінки, роздягнені по пояс, працювали широкими мотиками на коротких держалнах. Декотрі з них мали прив'язаних до спини крихітних немовлят, хоча, здається, зовсім не помічали цього тягаря, як горбань не помічає свого горба. Старші переважно курили довгі чорні люльки, і коли нахилялися, густий сіруватий дим оповивав їхні обличчя. Тяжка робота – мотичити землю – випала здебільшого молодим. Їхні гнучкі, блискучі від поту тіла розмірено рухалися під сонцем, коли жінки здіймали високо над головами свої тяжкі й незграбні знаряддя праці й зі всього розмаху всаджували їх у землю. Щоразу, як мотика вгризалася в червонозем, жінки голосно ухкали з надсади.

Коли ми йшли через поля, жінки своїми різкими голосами гукали до нас, жартували й заливалися гомінким сміхом, не припиняючи своєї роботи й не втрачаючи ритму. Розмова звучала трохи дивно, бо весь час переривалася їхнім ухканням.

- Добрий ранок, маса... ух!.. куди іти?... ух!
- Маса іти на полювання... ух!.. правда, маса?... ух!
- Маса ловити багато звіра... ух!.. маса мати сила... ух!..
- Іти без утоми, маса... ух!.. ловити звіра *багато*... ух!

Ще довго після того, як ми проминули поля, і коли вже видиралися на золотаві схили передгір'їв, до нас долинав звук їхніх балачок і сміху, а також розмірені удари мотик об землю. Коли ми нарешті дісталися гребеня найвищого пасма гір, що оточували Бафут, мисливці показали місце нашого полювання: вкрите пурпуровим серпанком гірське пасмо, яке здавалося неймовірно далеким звідси. Робітники забідкалися й застогнали, здивовані й нажахані тим, що я змушую їх тягтися так далеко, а Джейкоб, кухар, заявив, що він дійти, мабуть, ніяк не зможе, адже, на жаль, загнав собі в ногу колючку. Огляд показав, що ніякої колючки в нього в нозі немає, лише до черевика потрапив маленький камінець. Після того як ми це виявили й викинули камінець із його черевика, настрій у кухаря зіпсувався; невдоволений, він плентався позаду, люто бурмочучи щось сам до себе. На моє здивування, відстань виявилася оманливою: не минуло ще й трьох годин, а ми вже йшли довгою звивистою долиною, наприкінці якої гори здіймалися стіною блискучого золота й зелені. Поки ми, по пояс у траві, дерлися на схил, мисливці пояснили мені, що ми маємо робити далі. Нам треба було обігнути гладкий виступ гірського пасма, між ним і наступним виступом лежала довга долина, що одним своїм кінцем вганялася в саме серце гір. Обабіч долини височіли майже прямовисні кручі, біля підніжжя яких серед каміння жив даман.

Ми подерлися довкола великої відноги гори, і коли нарешті обійшли її, перед нами розіслалася долина, тиха й відлюдна, сповнена іскристого сонячного проміння, яке осявало по обидва її боки похмурі кручі, що видавалися двома довгими пожмаканими завісами з каменю, розфарбованими рожевими й сірими барвами, померезжаними золотавим сяйвом і м'якими блакитними тінями. Біля підніжжя круч назбиралися наслідки численних зсувів і обвалів –

безладні купи кам'яних брил усяких форм і розмірів: одні розкотилися по вигинистому ложу долини, інші згромадились у височенні конуси, що, здавалося, ось-ось розваляться. Скелі і все довкола них було вкрито хвилястим зеленим килимом із низькорослих кущів, буйнотрав'я, дерев, схожих на згорблених лукавих відьом, маленьких орхідей, високих лілей і густого плетива берізки, що цвіла жовтими, кремовими й рожевими квітами. У скелях таємниче зяяли темні отвори низки печер, одні – лише вузькі розколини, інші ж – завбільшки з браму кафедрального собору. Посередині долини біг дзюркотливий струмочок, він грайливо вертівся поміж камінням і нетерпляче перестрибував торочкуватими водоспадами з одного виступу на інший, кваплячись униз.

Ми зупинилися в придолинку, щоб відпочити й перекурити, а я оглянув через свій польовий бінокль скелі попереду, чи нема там якої живності. Але долина видавалася мертвою і пустельною; чути було тільки, як чваньковито й доволі кумедно жебонить крихітний струмок та як вітер колише траву, потайки щось їй нашіптуючи. Ген у височині з'явився невеличкий яструб, на мить завмер у ніжній блакиті неба й зник з очей за зубчастим вершечком скелі. Джейкоб стояв і позирав на долину з кислим і понурим виразом на своєму пухлявому обличчі.

– Що таке, Джейкобе? – з невинним виглядом запитав я. – Ти помітив звіра?

– Ні, сер, – відказав він і втупив сердитий погляд у землю.

– Тобі не подобається це місце?

– Ні, сер, не подобається.

– Чому ж?

– Це поганий місце, сер.

– Чому погане?

– Ет! Буває, в такий місце злий дух тебе зачаклувати, маса.

Я озирнувся на «гончаків Бафуту», які лежали в траві.

– Ви бачили тут злих духів? – запитав я їх.

– Ні, сер, ніколи не бачили, – хором озвалися ті.

– Ось бачиш, – мовив я до Джейкоба. – Тут немає ніяких злих духів і ніхто тебе не зачаклує, тож нема чого боятися, зрозумів?

– Зрозумів, сер, – відповів Джейкоб, анітрохи не переконаний.

– А якщо ти зловиш мені звіра, я тобі добре заплачу, – додав я.

Джейкоб помітно пожвавішав.

– Маса заплатити мені так само, як мисливцям? – запитав він із надією.

– Авжеж.

Кухар зітхнув і замислено почухав собі живіт.

– Ти все ще гадаєш, що тут можуть бути злі духи?

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.

ДЖЕРАЛЬД ДАРРЕЛЛ

Гончаки Бафуту

Примітки

1

1 миля = 1609,344 м. – Тут і далі примітки перекладача.

[Повернутися](#)

2

1 фут = 12 дюймів = 30,48 см.

[Повернутися](#)

3

«Перламутрові королі й королеви» – у ХІХ ст. серед лондонських торговців виникла традиція збирати пожертви на благодійність. Вони одягались у вбрання, розшите перламутровими ґудзиками, і обирали собі Короля або Королеву. Цей звичай збережено й донині.

[Повернутися](#)

4

Піджин – загальна назва мов, які виникають у ситуації міжетнічних контактів, коли потрібно досягти взаєморозуміння. Зазвичай утворюється на спрощеній основі мови метрополії з додаванням елементів місцевих мов.

[Повернутися](#)

5

Supercilium – «брова», а також «пиха», «чванливість» (лат.).

[Повернутися](#)

6

1 ярд = 91,44 см.

[Повернутися](#)